

Ворона В. В.

ORCID 0000-0002-8891-8662

Начальник фізичної підготовки та спорту,
старший викладач кафедри тактики та загальновійськових дисциплін,
Інститут Військово-Морських Сил
Національного університету «Одеська морська академія»,
аспірант, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
(Одеса – Черкаси, Україна) E-mail: crowvalentin@gmail.com

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ОДИН З КОМПОНЕНТІВ КОМПЛЕКСНОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Метою статті є окреслення одного з компонентів комплексної програми підготовки майбутніх військових фахівців психологічного забезпечення в межах підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ відповідної спеціалізації – фізична підготовка, що безпосередньо корелюється з морально-психологічним станом військовослужбовця.

Методологічну основу складають принципи комплексності, системності, інтеграційності та комплекс методів загальнотеоретичних методів дослідження, спрямованих на виокремлення основних компонентів комплексної програми підготовки майбутніх військово-морських фахівців психологічного забезпечення.

Наукова новизна дослідження полягає у репрезентації окремих складових комплексної програми підготовки майбутніх військових фахівців психологічного забезпечення в межах освітньо-професійної підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ.

Зазначено, що на необхідність забезпечення ефективної психологічної підготовки військовослужбовців вказує факт збільшення ситуацій нестабільності та невизначеності, що може спричинити їх відхильну поведінку. Державною програмою розвитку Збройних Сил України передбачено обов'язкове психологічне забезпечення у Збройних Силах і центрах (закладах) підготовки та перепідготовки військовослужбовців.

Висновки. Комплексна програма підготовки офіцерів тактичного рівня ВМС ЗСУ покликана надати достатнє теоретичне та практичне підґрунтя та сформувані професійні компетентності (відповідно до затверджених стандартів та освітньо-професійних програм) фахівців, які здійснюють психологічне забезпечення у підрозділах (на кораблях) Збройних Сил України, що забезпечить зменшення кількості ситуацій нестабільності та відхильної поведінки. Основними компонентами програми підготовки фахівців спеціалізації «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, на кораблях (Військово-Морських Сил)» вбачаємо теоретичну підготовку, практичну психологічну підготовку, фізичну підготовку, що є поєднанні забезпечують достатній рівень професійної підготовки офіцерів тактичного рівня.

Ключові слова: Військово-Морські Сили (ВМС), офіцери тактичного рівня, психологічне забезпечення, фізична підготовка, комплексна програма

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасна ситуація затяжної політичної нестабільності та тривалих військових конфліктів обумовлює постійний практичний інтерес до питань вдосконалення підготовки військовослужбовців, зокрема офіцерів, в обов'язки яких входить не лише високоякісне й ефективне виконання бойових завдань, а й підтримка стабільно сприятливого клімату у підрозділах. Державною програмою розвитку Збройних Сил України передбачено обов'язкове психологічне забезпечення у Збройних Силах і центрах (закладах) підготовки та перепідготовки військовослужбовців, що знайшло своє практичне застосування в розроблених методичних рекомендаціях, пам'ятках та порадиниках [2]. Навесні 2020 року відповідно до Указу Президента України № 123/2020 «Питання Головнокомандувача Збройних Сил України» з метою нормативного врегулювання організації і порядку проведення психологічної підготовки особового складу у Збройних Силах України затверджено Інструкцію з організації психологічної підготовки у Збройних Силах України, яка окреслює

мету, завдання, види, принципи, форми, засоби, методи психологічної підготовки та конкретні інструктивні положення, включаючи типову схему психологічної підготовки особового складу [1]. На необхідність забезпечення ефективної психологічної підготовки військовослужбовців вказує факт збільшення ситуацій нестабільності та невизначеності, що може спричинити їх відхильну поведінку.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питання психологічного забезпечення діяльності підрозділів є предметом небагатьох наукових досліджень. На особливу увагу заслуговують дисертаційні дослідження О. Гусака (Формування психофізичної готовності військовослужбовців аеромобільних підрозділів до професійної діяльності у процесі фізичної підготовки, 2012), С. Лисюка (Забезпечення психологічної стійкості військовослужбовців до екстремальних ситуацій професійної діяльності, 2011), В. Шойка (Соціально-психологічне забезпечення діяльності рятувальних підрозділів цивільної оборони МНС України у 2000-2006 рр. (історичний аспект), 2007), ін. Дотичними до окресленої тематики є дослідження Т. Вербанової (Вплив умов соціальної ізоляції на психічне здоров'я курсантів прикордонних навчальних центрів, 2012), Н. Олексюк (Система соціально-педагогічної роботи з сім'ями військовослужбовців в умовах реформування Збройних Сил України, 2012), В. Осьодло (психологічні засади становлення суб'єкта військово-професійної діяльності, 2013) та спеціалізовані видання «Охорона психічного здоров'я в умовах війни» (2017), «Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України» (2012), «Методика психологічної підготовки» (2013), «Методика виховної роботи у підрозділах» (2016), «Військово-психологічний практикум офіцера» (2017) та наукові розвідки, видруковані у фахових виданнях «Військова освіта», «Вісник Національного університету оборони України», «Воєнно-історичний вісник», «Наука і оборона» тощо.

Частково окремі складові комплексної програми підготовки майбутніх військових фахівців психологічного забезпечення, зокрема щодо унормовуючих аспектів та власне психологічної підготовки майбутніх офіцерів тактичного рівня в Інституті Військово-Морських Сил (НУ ОМА), окреслено в попередніх авторських розвідках (Гродно, Білорусь, 2020; Кам'янець-Подільський, Україна, 2020), тому акцентуємо увагу на такому компоненті комплексної програми як фізична підготовка.

Метою статті є окреслення одного з компонентів комплексної програми підготовки майбутніх військових фахівців психологічного забезпечення в межах підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ відповідної спеціалізації – фізична підготовки, що безпосередньо корелюється з морально-психологічним станом військовослужбовця.

Методологічну основу складають принципи комплексності, системності, інтеграційності та комплекс методів загальнотеоретичних методів дослідження, спрямованих на виокремлення основних компонентів комплексної програми підготовки майбутніх військово-морських фахівців психологічного забезпечення.

Наукова новизна дослідження полягає у репрезентації окремих складових комплексної програми підготовки майбутніх військових фахівців психологічного забезпечення в межах освітньо-професійної підготовки майбутніх офіцерів ВМС ЗСУ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Умови виконання службових (бойових) завдань характеризуються наявністю і негативним впливом на психіку людини широкого спектру несприятливих, дискомфортних і загрожуючих факторів, що спричиняють підвищений рівень емоційного стресу. Відповідно, військово-службовці підлягають не тільки фізичній загрозі (особистому здоров'ю, життю), а також значному ризику виникнення нервово-психічних розладів, психічної дезадаптації і стресових станів, що стають безпосередньою причиною зривів у професійній діяльності, втрати або значного зниження працездатності, міжособистісних конфліктів, порушень дисципліни, зловживання алкоголем та інших негативних явищ, що відзначав В. Шойка і для рятувальних підрозділів цивільної оборони МНС України [5, с. 6].

Цілеспрямований вплив на свідомість та психіку конкретного військовослужбовця, військового колективу та збройних сил в цілому організовувався і проводився державою на всіх історичних етапах її розвитку. Безпосередньо у військах його організували та здійснювали командири (начальники) усіх рівнів, зокрема і тактичного рівня, як безпосереднє керівництво підрозділами. При інших рівнях умов керівник, що володіє спеціальними компетентностями, розв'язує поставлені завдання з меншими витратами і більшою результативністю, тому значущості набуває і така функція керівника як сприяння регуляції соціально-психологічного клімату у підрозділах через вплив на підлеглих (не тільки у наказовий спосіб, а через переконання, власний приклад, прищеплення цінностей тощо).

Проблема соціально-психологічного забезпечення діяльності загострюється в умовах кризових явищ, умовах невизначеності, постійного ведення бойових дій – саме в цих умовах перебуває наразі Україна, що спричиняє необхідність оновлення підготовки військових фахівців, спроможних ефективно діяти в умовах невизначеності. Зазначимо, що психолого-педагогічний напрям наукових досліджень не полишав розробку питань психологічного забезпечення військової, трудової і професійної діяльності, проте значна кількість наукових розвідок з військової психології та педагогіки мала гриф «Секретно» паралельно з сучасними спеціальними військовими дослідженнями.

Погодженося з узагальненням В. Шойка, що «... до числа специфічних особливостей соціально-психологічного клімату відноситься також його подвійна природа. З одного боку, він являє собою деяке

суб'єктивне відображення в колективній свідомості всієї сукупності службової й соціальної обстановки, яка в зарубіжній соціальній психології отримала назву «організаційного клімату». З іншого боку, виникнувши як результат безпосереднього й опосередкованого впливу на колективну свідомість певних об'єктивних і суб'єктивних чинників, соціально-психологічний клімат придбає відносну самостійність, стає об'єктивною характеристикою даного конкретного військового колективу і починає впливати, в свою чергу, зворотнім чином на колективну діяльність і окрему особу» [5, с. 44], що передбачає вивчення питання соціально-психологічного забезпечення у підрозділах виключно відповідно до специфіки діяльності відповідних підрозділів та особливостей освітньо-професійної підготовки курсантів конкретних спеціальностей та спеціалізацій.

В умовах виконання специфічних завдань дії військовослужбовців вирізняються високою динамічною (частою зміною ситуацій, поновлення обстановки) та високою частотою надходження нових даних, що вимагає здатності вирішувати нестандартні завдання з високим рівнем новизни та невизначеності та готовності до ситуацій невизначеності (відсутність повної та точної інформації про ситуацію) та ситуацій з постійним ризиком. Зазначене супроводжується високим рівнем небезпеки, інтелектуального та фізичного напруження.

Підготовка військово-морських фахівців – офіцерів тактичного рівня, які здійснюють психологічного (морально-психологічне, соціально-психологічне) забезпечення, здійснюється за комплексною програмою, яка передбачає теоретичну, практичну та фізичну підготовку, оскільки саме комплексність підготовки забезпечує ефективність діяльності військових фахівців в стандартизованих умовах та умовах невизначеності. Морально-психологічний стан військовослужбовців безпосередньо корелюється зі станом їх фізичної підготовленості, тому акцентуємо увагу саме на цьому компоненті програми підготовки.

Зауважимо, що складова комплексної програми, яка передбачає фізичну та спеціальну фізичну підготовку має безпосереднє базування на змістово-процесуальній та технологічній компоненті таких навчальних дисциплін як: «Тактика», «Стрілецька зброя та вогнева підготовка», «Статуту ЗС України та їх практичне застосування», «Військова топографія», «Організація військового зв'язку», «Військова педагогіка (у тому числі військове навчання та виховання)», «Управління повсякденною діяльністю підрозділів (у т.ч. охорона державної таємниці, безпека життєдіяльності, основи охорони праці, безпека військової діяльності)», «Стрілецька зброя та вогнева підготовка», «Вогнева підготовка», «Загальна тактика», «Радіаційний, хімічний, біологічний захист підрозділів (у т.ч. екологія)», «Військова топографія», «Інженерна підготовка», «Військово-медична підготовка» відповідно до спеціальності та спеціалізації, яку набувають офіцери тактичного рівня.

Програма загальної фізичної і спеціальної фізичної підготовки курсантів – майбутніх офіцерів тактичного рівня – передбачає набуття курсантами теоретичних знань, методичних умінь та практичної підготовки протягом 240 годин (8 кредитів) і завершується тріступеневим комплексним екзаменом [3]. Щодо психологічного забезпечення, зазначена програма в частині практичної підготовки передбачає, зокрема, застосування досвіду антитерористичної операції, бойової підготовки військ (сил) щодо підтримання власної фізичної готовності та фізичної підготовки підрозділу; проведення заходів щодо покращення фізичного розвитку та укріплення стану здоров'я особового складу; забезпечення заходів безпеки тощо. Основним видом занять є практичні заняття, доповнювані самостійною підготовкою і військовим стажуванням.

Навчально-методична спрямованість занять забезпечує формування у курсантів навичок, умінь, які необхідні їм для якісного керівництва, організації, проведення і забезпечення діяльності у підрозділах. З метою удосконалення методичних навичок курсанти залучаються у якості помічників керівника занять, а також до організації і проведення інших форм фізичної підготовки з курсантами молодших курсів. Самостійна підготовка курсантів, як додаткова форма фізичної підготовки проводиться командирами підрозділів під методичним керівництвом викладача на другій годині самостійної підготовки, її планування не повинно збігатись з годинами спортивно-масової роботи. В період військового стажування курсанти виконують завдання з організації і забезпечення процесу фізичної підготовки у військовій частині (підрозділі) [3] з урахуванням специфіки відповідного підрозділу. Наголосимо, що зазначене передбачає сполучення індивідуальної роботи з роботою в складі підрозділу (команди), а освітньо-професійне середовище (аудиторії на польовій базі, на спортивному містечку) є дружнім, творчим, відкритим до конструктивної критики [3].

Основними компетентностями, які мають набути курсанти під час фізичної підготовки як складової комплексної програми, визначено такі: «здатність володіти теоретичними знаннями, фізичними вправами, прийомами та діями, організаційно-методичними навичками та умінями управління фізичним розвитком та вдосконаленням військовослужбовців визначеними засобами, застосовувати набуті цінності у майбутній повсякденній службовій діяльності; здатність забезпечити необхідний рівень розвитку основних фізичних якостей, військово-прикладних рухових навичок та їх вдосконалення; показників функціональних та морфологічних можливостей організму, працездатності; здатність готуватись та приймати участь у заходах спортивно-масової роботи; здатність створювати основи

здорового способу життя та профілактики порушень в організмі внаслідок дії несприятливих чинників професійної діяльності» [4].

Саме зазначене дозволяє стверджувати, що фізична і спеціальна фізична підготовка дозволяє реалізувати значущу компоненту реалізації соціально-психологічного (морально-психологічного, психологічного) забезпечення у підрозділах, оскільки сприяє готовності до виконання дій в умовах значних фізичних і психологічних перевантажень та зменшує відсоток відхиленої поведінки через здійснення психологічного та організаційно-виховного впливу на особовий склад, зокрема через організацію спортивно-масових та оздоровчих заходів засобами фізичної (спеціальної фізичної) підготовки.

Висновки і перспективи подальших наукових розвідок. Комплексна програма підготовки офіцерів тактичного рівня ВМС ЗСУ покликана надати достатнє теоретичне та практичне підґрунтя та сформувати професійні компетентності (відповідно до затверджених стандартів та освітньо-професійних програм) фахівців, які здійснюють психологічне забезпечення у підрозділах (на кораблях) Збройних Сил України, що забезпечить зменшення кількості ситуацій нестабільності та відхиленої поведінки. Основними компонентами програми підготовки фахівців спеціалізації «Морально-психологічне забезпечення у підрозділах, на кораблях (Військово-Морських Сил)» вбачаємо теоретичну підготовку, практичну психологічну підготовку, фізичну підготовку, що є поєднанні забезпечують достатній рівень професійної підготовки офіцерів тактичного рівня.

Перспективами подальших досліджень вбачаємо окреслення умов, дотримання яких забезпечить підвищення якості освітньо-професійної підготовки офіцерів тактичного рівня ВМС ЗСУ.

References

1. Наказ Головнокомандувача Збройних Сил України від 23.10.2020 № 173 «Про затвердження інструкції з організації психологічної підготовки у Збройних Сил України». URL: <https://dovidnykmpz.info/psycho/nakaz-holovnokomanduvacha-zbroynykh-syl-ukrainy-vid-23-10-2020-roku-173-pro-zatverdzhennia-instruktsii-z-orhanizatsii-psykholohichnoi-pidhotovky-u-zbroynykh-sylakh-ukrainy/#more-1835>
Nakaz Holovnokomanduvacha Zbroynykh Syl Ukrayiny vid 23.10.2020 № 173 «Pro zatverdzhennya instruktsiyi z orhanizatsiyi psykholohichnoyi pidhotovky u Zbroynykh Syl Ukrayiny» [Order of the Commander-in-Chief of the Armed Forces of Ukraine dated 23.10.2020 № 173 «On approval of the instruction on the organization of psychological training in the Armed Forces of Ukraine»]. Retrieved from <https://dovidnykmpz.info/psycho/nakaz-holovnokomanduvacha-zbroynykh-syl-ukrainy-vid-23-10-2020-roku-173-pro-zatverdzhennia-instruktsii-z-orhanizatsii-psykholohichnoi-pidhotovky-u-zbroynykh-sylakh-ukrainy/#more-1835>
2. Психологічне забезпечення у ЗСУ. Міністерство оборони України. URL: <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/soczialnij-zaxist-ta-adaptacziya-vijskovosluzhbovcziv/psihologichna-pidgotovka-u-zsu/>
Psykholohichne zabezpechennya u ZSU. Ministerstvo oborony Ukrayiny [Psychological support in the Armed Forces. Ministry of Defence Ukraine]. Retrieved from <https://www.mil.gov.ua/diyalnist/soczialnij-zaxist-ta-adaptacziya-vijskovosluzhbovcziv/psihologichna-pidgotovka-u-zsu/>
3. Силабус навчальної дисципліни «Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка». Одеса: Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія», 2020. Препринт.
Sylabus navchal'noyi dystsypliny «Fyzichne vykhovannya, spetsial'na fizychna pidhotovka» [Syllabus of the discipline «Physical education, special physical training»]. (2020). Odesa: Instytut Viys'kovo-Mors'kykh Syl Natsional'noho universytetu «Odes'ka mors'ka akademiya».
4. Фізичне виховання, спеціальна фізична підготовка: робоча програма навчальної дисципліни. Одеса: Інститут Військово-Морських Сил Національного університету «Одеська морська академія», 2020. Препринт.
Fyzichne vykhovannya, spetsial'na fizychna pidhotovka: robocha prohrama navchal'noyi dystsypliny [Physical education, special physical training: working program of the discipline]. (2020). Odesa: Instytut Viys'kovo-Mors'kykh Syl Natsional'noho universytetu «Odes'ka mors'ka akademiya».
5. Шойко В. А. Соціально-психологічне забезпечення діяльності рятувальних підрозділів цивільної оборони МНС України у 2000-2006 рр. (історичний аспект): дис...канд. іст. наук: 20.02.22. Київ, 2007. 180 с.
Shoyko V. A. (2007). Sotsial'no-psykholohichne zabezpechennya diyal'nosti ryatuvальnykh pidrozdiliv tsyvil'noyi oborony MNS Ukrayiny u 2000-2006 rr. (istorychnyy aspekt) [Socio-psychological support of the rescue units of the civil defense of the Ministry of Emergencies of Ukraine in 2000-2006 (historical aspect)]. Candidate's thesis. Kyiv, Ukraine.

Vorona V.

ORCID 0000-0002-8891-8662

Chief of physical training and sports,
senior lecturer of tactical
and generally military subjects chair,
Naval Institute of National University
«Odessa maritime academy»,

PhD student, Bohdan Khmelnytsky
National University of Cherkasy
(Odesa – Cherkasy, Ukraine) E-mail: crowvalentin@gmail.com

PHYSICAL TRAINING AS ONE OF THE COMPONENTS OF THE COMPREHENSIVE TRAINING PROGRAM OF PSYCHOLOGICAL SUPPORT SPECIALISTS

The purpose of the article is to outline one of the components of a comprehensive training program of future military specialists of psychological support within the training of future naval officers of the relevant specialization – physical training, which directly correlates with the moral and psychological condition of a serviceman.

The methodological basis. These are principles of complexity, systematization, integration, and a set of methods of general theoretical research aimed at identifying the main components of a comprehensive training program of future naval specialists of psychological support.

The scientific novelty of the study is the representation of individual components of a comprehensive program of training future military specialists in psychological support within the educational and professional training of future Naval officers of the Armed Forces of Ukraine.

It is noted that the need to ensure effective psychological training of servicemen is indicated by the fact of increasing situations of instability and uncertainty, which may lead to their deviant behavior. The State Program of the Development of the Armed Forces of Ukraine provides mandatory psychological support in the Armed Forces and centers (institutions) for training and retraining of servicemen.

Conclusions. The comprehensive training program of tactical officers of the Armed Forces of Ukraine is developed to provide sufficient theoretical and practical basis and form professional competencies (according to the established standards and educational programs) of specialists that provide psychological support in units (on ships) of the Armed Forces of Ukraine that will decrease situations of instability and deviant behavior. The main components of the training program in specialization «Moral and psychological support in units, on ships (Navy)» we see theoretical training, practical psychological training, physical training, which are combined to provide a sufficient level of tactical officers' training.

Key words: Naval Forces (Navy), tactical level officers, psychological support, physical training, comprehensive program

Стаття надійшла до редакції 30 жовтня 2020 р.

Рецензент: доктор педагогічних наук, професор **Н. О. Терентьєва**